

היחס למלוכה

אברבנאל על שמואל א - פרק ח

הדבור השלישי בפירוש פרשת המלך שבה בתורה וידיעת אמת המצוה, ואומר שיספר הכתוב לדעתי שבאחרית הימים אחרי היות ישראל בארץ וירשוה וישבו בה בחמלת ה' עליהם יהיו כפויי טובה בשהם ישאלו שלא לצורך למלוך עליהם מלך לא מפאת הכרח כי אם להשתוות עם האומות הממליכים עליהם מלכים וזה שכתוב (דברים י"ז י"ד) כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך וירישתה וישבה בה, כלומר יהיה מהסכלות שבזמן המלחמות בכיבוש הארץ לא תשאלו מלך שהוא היה הזמן היותר נאות לצרכו ואחרי שתראו את הארץ ותחלקוה ותשבו בה בטח (וכל זה בהשגחת הש"י ומבלי מלך אז ללא הכרח ומבלי צורך כלל) תאמר אשימה עלי מלך וזהו ככל הגוים אשר סביבותי, כלומר לא להכרח ותכלית אחרת, וכאשר יקרה זה צוה יתברך שלא ימליכו המלך כרצונם כי אם אשר יבחר ה' אלקיכם בו מקרב אחיכם, וזו היא המצוה בעצם ואמת, רוצה לומר שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלקיך בו מקרב אחיך, שיהיה המלך אשר ישאלו נבחר מאת הש"י מקרב אחיהם, לא שיצוה בזה אותם שישאלוהו. ולפי זה תהיה המצוה הזאת תלויה בדבר הרשות, כאומר כאשר תרצה לעשות זה (עם היותו בלתי רצוי) אל תעשהו כי אם בזה האופן, והוא דומה לפרשת (שם כ"א י') כי תצא למלחמה על אויביך ונתנו ה' אלקיך וגוי וראית בשביה אשת יפת תואר וחשקת בה וגוי, שאין המצוה שיחשוק בה ולא שיקחנה ויבעלנה בנדותה, אבל הוא דבר הרשות ומפעל היצר הרע, והמצוה היא אחרי הבעילה הראשונה ההיא והבאתה אל תוך ביתך וגוי כמו שזכרו חז"ל (קדושין פ"א כ"א ע"ב), והוא דומה גם כן לפרשת (דברים ד' כ"ה) כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ והשחתם ועשיתם פסל תמונת כל, שאין זה מצוה אבל הוא דבר הרשות ומפעל החטא, וסוף הדברים ושבת עד ה' אלקיך שהיא מצות עשה לשוב בתשובה התלויה בדבר הרשות, כאשר תהיו חוטאים תשובו אל ה' ותשמעו בקולו. הנה אם כן ענין המלך הוא בזה האופן שאין שאלתו מצוה, אבל הוא דבר רשות ודבר מפעל היצר הרע עם היות שנתלה בו המצוה ששימו המלך ההוא בבחירת האל יתברך מקרב אחיו ולא באופן אחר.

רמב"ם, הלי מלכים פ"א ה"א-ה"ב

שלוש מצות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ, למנות להם מלך שנאמר שום תשים עליך מלך, ולהכרית זרעו של עמלק שנאמר תמחה את זכר עמלק, ולבנות בית הבחירה שנאמר לשכנו תדרשו ובאת שמה.

מינוי מלך קודם למלחמת עמלק, שנאמר אותי שלח ה' למשחך למלך עתה לך והכיתה את עמלק, והכרתת זרע עמלק קודמת לבנין הבית, שנאמר ויהי כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב מכל אויביו ויאמר המלך אל נתן הנביא אנכי יושב בבית ארזים וגו', מאחר שהקמת מלך מצוה למה לא רצה הקדוש ברוך הוא כששאלו מלך משמואל, לפי ששאלו בתרעומת, ולא שאלו לקיים המצוה אלא מפני שקצו בשמואל הנביא, שנאמר כי לא אותך מאסו כי אותי מאסו וגו'.

סנהדרין דף כ ע"ב

וכן היה רבי יהודה אומר שלוש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ להעמיד להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה רבי נהוראי אומר לא נאמרה פרשה זו אלא כנגד תרעומתן שנאמר ואמרת אשימה עלי מלך וגו'

העמק דבר על דברים פרק יז פסוק יד

(יד) ואמרת וגו'. אין הפי' אמירה כמשמעו בפה אלא כלשון ואמרת אוכלה בשר וכדומה. אכן לפי לשון זה הי' במשמע שאין זה מצוה במוחלט למנות מלך אלא רשות כמו ואמרת אוכלה בשר וגו'. והרי ידוע בדברי חז"ל דמצוה למנות מל וא"כ למאי כתיב ואמרת וגו'. ונראה דמשום דהנהגת המדינה משתנה אם מתנהג עפ"י דעת מלוכה או עפ"י דעת העם ונבחרים. ויש מדינה שאינה יכולה לסבול דעת מלוכה. ויש מדינה שבלא מלך הרי היא כספינה בלי קברניט. ודבר זה א"א לעשות עפ"י הכרח מ"ע. שהרי בענין השייך להנהגת הכלל נוגע לסכ"נ שדוחה מ"ע משי"ה לא אפשר לצוות בהחלט למנות מלך כ"ז שלא עלה בהסכמת העם לסבול עול מלך עפ"י שרואים מדינות אשר סביבותיהם מתנהגים בסדר יותר נכון. או אז מ"ע לסנהדרין למנות מלך. והא ודאי א"א לפרש שאין בו מ"ע כלל אלא כמו ואמרת אוכלה בשר וגו' וזבחת מבקרך וגו' שאינו אלא לאו הבא מכלל עשה שלא לאכול בלי שחיטה. ה"נ נימא דה"פ שום תשים עליך מלך אשר יבחר וגו' לא תוכל וגו' דוקא אשר יברך.

ספורנו דברים יז, יד

אשימה עלי מלך ככל הגוים. שתהיה המלכות לו ולזרעו לא כענין השופטים שהיה השופט מולך הוא בלבד אבל לא זרעו אחריו. ועל מנוי שופט למלך בזה האופן נצטוו בביאתם לארץ כאמרו ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה (במדבר כז, יז). אמנם שיהיה כמלכי הגויים מחזיק במלכות הוא זרעו נמאס אצל האל יתברך. אבל צוה שכאשר יקשו ערפם להעמיד להם מלך בזה האופן, לא יבחרו אלא אדם כשר שיבחר בו ה' (פסוק טו), ולא יעביר ישראל על דת, ושלא יהיה איש נכרי (שם), אף על פי שיהיה אדם כשר, ואף על פי שיהיה גבור ואיש מלחמה.

ליקוטי מוהר"ן קמא ז'

[א] כי צריך כל אדם למעט בכבוד עצמו ולהרבות בכבוד המקום (א). כי מי שרוצה אחר הכבוד, אינו זוכה לכבוד אלקים, אלא לכבוד של מלכים, שנאמר בו (משלי כ"ה): "כבוד מלכים חקר דבר", והכל חוקרים אחריו ושואלים: מי הוא זה ואיזהו, שחולקים לו כבוד הזה, וחולקים עליו, שאומרים שאינו ראוי לכבוד הזה: אבל מי שבורח מן הכבוד, שממעט בכבוד עצמו ומרבה בכבוד המקום, אזי הוא זוכה לכבוד אלהים, ואז אין בני אדם חוקרים על כבודו אם הוא ראוי אם לאו, ועליו נאמר (שם): "כבוד אלהים הסתר דבר", כי אסור לחקר על הכבוד הזה:

